

לתיקון הכתיב ולהשלמת האלף-בית העברי

Author(s): י"בן-צבי

Source:

Lěšonenu: A Journal for the Study of the Hebrew Language and Cognate Subjects /
לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה

Vol. No. pp. 37-39, (אלול תש"י)

Published by: Academy of the Hebrew Language

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/24371179>

Accessed: 01-09-2019 03:01 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Academy of the Hebrew Language is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to
Lěšonenu: A Journal for the Study of the Hebrew Language and Cognate Subjects / לשוננו: כתב-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה.

JSTOR

<https://www.jstor.org>

לתיקון הכתיב ולהשלמת האלף-בית העברי*

האלף-בית שלנו, כמו כל אלף-בית שבעולם, נוצר לשם סיפוק צרכי לשונו, דהיינו לשם ביטויים בכתב של כל הצלילים וההגאים המיוחדים לאותה לשון. הא"ב שלנו התמזג עם הלשון העברית: מקודם היה זה הא"ב של הכתב העברי הישן, ("הכנעני") ואח"כ – הכתב המרובע ("הארמי"), הידוע במליצה התלמודית כ"כתב הנשתוון" שחודש ע"י עזרא הסופר. והנה, מתוך אופיין המיוחד של לשונות בני שם קיבלו כל אותיותיו של הא"ב שלנו אופי של קונסוננטים בלבד או לכל היותר קונסוננטים המציינים לפעמים תנועות (אהו"י).

במשך הזמן נתגלה הצורך לציין בכתב באופן יותר ברור ומדויק את התנועות, הווקאלים. לשם כך אחזו מחוקקי הלשון בשעתם בשתי דרכים: בכתיב מלא ובניקוד ע"י סימנים מיוחדים שנתחדשו לדבר.

כל אחת משתי השיטות יש לה מעלות משלה ומגרעות משלה. שיטת הניקוד עשויה למלא בשלמות את הצורך בדייקנות התעתיק, מה שחשוב, בראש ובראשונה כשהוא לעצמו, לשם ביטויין המדויק של המלים העבריות. יחד עם זה הורגש צורך מיוחד בכך לגבי מלים ושמות לועזיים, בשעה שבאו להעתיק אותן לכתב שלנו, אולם הניקוד מצריך עבודה משולשת, עבודה מייגעת למדי – דהיינו ניקודה האינדיוידואלי של כל אות ואות, אם למעלה או למטה או באמצע. סידור זה מלבד שהוא מעייף – הוא גם מאכף על הלשון ועל כתבה בנין מזור, בהוסיפו על השורה הכתובה נדבך על נדבך עליות-גג ומרתפים. – הוא מאיט את קצב הקריאה ומכביד על שניהם: גם על הקורא וגם על הכותב, הוא מפזר את מאמץ המחשבה ומפנה אותה הצדה מן התוכן. חסרון זה היה מורגש תמיד, אולם הוא נעשה מורגש בייחוד בדורות האחרונים, כשערכה של המלה הנדפסת גדל ללא השוואה עם הדורות שעברו, כשמלה זו נעשתה גורם עיקרי לחינוך ולתרבות של כל בני האומה, וההוצאות הספרותיות והעלים רבו מספור. ואם בסידור ביד, כך – הרי בהדפסה ובסידור במכונת יציקה, ליינוטיפ או מונוטיפ – על אחת כמה וכמה. והנה כמה טרחו ועמלו מכונאים וסדרים מומחים לפתור את הבעיה – ולא עלה בידם, והבעיה לא נפתרה עד היום. וכמה מזור הדבר שבשעה שאנו חוגגים כ"ה

* מאת המערכת:

הצעתו של המחבר הנכבד להשתמש באותיות הכתב העברי הקדום להשלפת סימון תנועות בכתיב לא מנוקד כבר הושמעה לפני שנים, ואף הגיעה לפני ועד הלשון. הוועדה שעסקה בהצעת כללי הכתיב, לא מצאה דרך זו כנאותה להתקבל על ציבורנו. אך מכיוון ששאלת פתרון הכתיב העברי, בייחוד שאלת ההעתיק מכתב לועזי לעברי נעשתה דחופה יותר עתה עם קום המדינה ועם השלטתה הגמורה של לשוננו בחיינו המדיניים, מצאנו לנכון לפרסם ברבים את ההצעה, שמר בן-צבי הוא לפה לה. אנו מקווים, שהאקדמיה ללשון העברית תביא גם אחת בחשבון, כשחודן בפרשת הכתיב העברי.

שנה לסטנוגרפיה העברית, העשויה להגביר את יעילות הכתיבה ולהדביק את ההתפתחות המודרנית, נשארו במקצו, במקצוע הדפוס והסידור, עדיין מפגרים באלף ומאתיים שנה, מימות נקדני טבריה ובכל ועד עתה, ולא התקדמנו.

נעבור אפוא לשיטה השנייה, לשיטת הכתיב המלא, ע"י קביעת אמהות קריאה. שיטה זו מצילה אותנו אמנם מכל החסרונות האמורים של הניקוד, אולם דא עקא, שגם שיטה זו לא פתרה את כל השאלה והשאירה הגאים תנועתיים חשובים ללא לבוש עברי במנעה מהם אמהות קריאה הראויות להם.

הננו מפגרים באותיות לביטויין של תנועות (ווקאלים), שבהן לשונות אירופה עשירות יותר מלשונות בני שם. כגון eu, ü וכיו"ב, הערבית-ספרותית שהיא ענייה בתנועות יותר מן העברית, אינה מקפידה על ביטוי הסגול ואין לה בניקודה סימן מיוחד להבחין, אפילו בין סגול לפתח. אצלנו קיימים אמנם שני סימנים שונים לשתי התנועות הללו, אולם אמהות הקריאה שלנו חסרות, ואין בהן סימן לסגול (e). טבעי הוא הדבר, שכבר בימי קדם התחילו אבותינו להשתמש באהו"י לתפקיד של אמהות קריאה: ב א לשם a ב-י"א לשם חולם ב-ו"ו – ולשם שורוק, וביו"ד לשם חיריק. כן השתמשו גם בשתי יודין לשם צירה. אולם ל-ה אין סימן, והן ה-ה היא מאמהות הקריאה המצויות ביותר בשפות האירופיות, ולה לא נמצא גואל בא"ב שלנו, אמנם באידיש השתמשו בעי"ן, וממנה העבירו בארצות אשכנז את העי"ן במשמע סגול גם לעברית. אולם דבר זה לא נתקבל בשום ארץ אחרת, אשר בה היהודים משתמשים בכתב עברי בשפה מדוברת לעצמן, כגון בלאדינו, בערבית, בפרסית וכו' וכמובן שבשום מקום, שאין משתמשים באידיש, אין העי"ן ממלאה תפקיד של אם קריאה.

ניסו בזמן האחרון להשתמש בא' (אלף סגולה), אחרי הקונסוננט, כגון גאָתאָ גראָץ, אולם יש בזה קושי, באשר הסדר הזריו עלול בחפזו לטעות ולשים בלי ניקוד במקום א–א. והקורא שאינו בקי, יקרא בעל-כרחו גאָתאָ גראָץ, במקום גאָתאָ, גראָץ וכיו"ב.

בזמננו הוחמרה הבעיה. עם תחיית לשוננו הוגבר הצורך להשתמש בכתב העברי שלנו לצורך של תעתיק מלים ושמות לועזיים, צורך זה גדל פי כמה עם תקומת מדינת ישראל, כשאנו נתבעים לעמוד במגע תדיר, יום-יומי עם מדינות ועמים שונים, ואנו מצויים גם לדעת לבטא בלשוננו ובכתבנו אנו את כל השמות הזרים המרובים, שאנו מחויבים להכירם – בלי לעגי לשון וכלי לעגימבטא. באיזו שיטה נשתמש לשם תעתיק השמות הלועזיים של ידידינו ומתנגדינו מאומות העולם?

לדעתי יש לקבל על זה החלטה מוסכמת שתשמש הוראה, הן לעיתונות ולכל ההוצאות הספרותיות להשתמש לא בניקוד. אלא באמהות קריאה. אבל כיצד נפתור בת הבעיה?

קודם כל יש לצמצמה. מן ההכרח להשתמש, כרגיל, ביו"ד מנוקדת למטה לשם חיריק, בווי"ו מנוקדת באמצע לשם שורוק וביו"ו מנוקדת למעלה לשם חולם. אל הפתח עוד נשוב. גם לצירה יש פתרון – שתי יודי"ן, אולם מה נעשה לסגול?

1 בכתב הפוני המאוחר שימשה העי"ן לשם הבעת פתח דווקא.

לדעתי יש מוצא — צריך להוסיף לשם כך עוד אות אחת, והיא האות ה"א מתוך האלפא-ביתא העברית הקדומה בכתב הישן, בצורה המובאת להלן בשמות הרצל, גתה, היינה:

הרצל, גתה, היינה

באשר לפתח אפשר, כמובן, להשתמש באל"ף פתוחה, אולם סבורני שגם זה מטעה במדה ידועה, ומוטב להשתמש גם לשם זה באל"ף העברית העתיקה בצורה שלהלן בשמות קרל מרכס, לֶסֶס:

קרל מרכס, לֶסֶס

הצעתי היא אפוא להוסיף לאלף-בית המרובע שלנו שתי אותיות מהאלף-בית המקורי: את הה"א העתיקה לשם סימון e, ואת האל"ף העתיקה לשם סימן a.

אין אלו אותיות זרות — הן בכתב זה נשארו הרבה תעודות וחריטות במצבו ועל גבי המטבעות העתיקות שלנו — המכביות, וקמעות הכוכביות (כוזוביות). הכנסת אות אחת או שתיים מכתב זה — שהוא הכתב העברי ההיסטורי שלנו — לא תעמוד בניגוד ובסתירה לכתב הרגיל שלנו. אלא להיפך, זו תהא השלמה טבעית למלא צורך שחסרנו כל כך מורגש.

אכן יש חסרון לאות ה"א העתיקה כאשר היא יותר מדי מזכירה את ה E היווני והלטיני בצורה הפוכה, אולם בזה אין אשמה בנו, שהרי שתיהן, גם היוונית וגם הלטינית שאלו אות זו מאתנו ולא להיפך. הכתב העברי הישן הוא סוף סוף הכתב המקורי שלנו, שעליו נאמר וה"מכתב מכתב אלהים הרוח על הלוחות". וכבר העידו עליו חז"ל: שבתחילה נתנה תורה לישראל בעברית ולשון הקודש, בררו להם לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי (סנהדרין כ"א ע"ב), וכבר ביארו חכמינו בדור האמוראים (מר זוטרא בשם חסדא) מאי הדיוטות? כותאי, — ומהאי כתב עברית — כתב לבונהא. ברור שהכתב הלבונאי הוא הכתב הצורי, או העברי הישן, שהוא היינו הך.¹

בהצעתי זו אני פונה בראש וראשונה למחוקקי הלשון שלנו, וכן לסופרים ולקוראים, לאנשי הממשלה ולחברי הכנסת, ובראש וראשונה — לוועד הלשון שיתן את גושפנקתו להצעה זו.

ידעתי יש בזה משום תיקון חשוב וצורך השעה.

1. לא נעלמו ממני השגותיו של הפרופ' טור-סיני, אולם לצורך ענייני זה אין הכרח להכניס

ראשי בין ההרים.